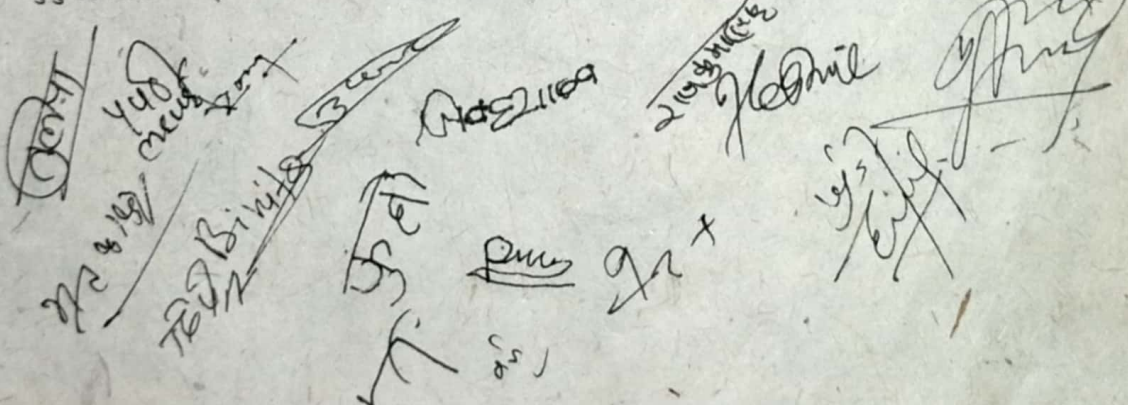

विषय सूची

१. वित्तीय साक्षरता रणनीति एक झलक	१
२. पृष्ठभूमि	२
३. वित्तीय साक्षरताको बुझाइ	२
४. वर्तमान अवस्था	४
५. हालसम्मको प्रयास	६
६. वित्तीय साक्षरता रणनीतिको आवश्यकता	६
७. अवसर, समस्या तथा चुनौतीको विश्लेषण	७
८. सोच	८
९. लक्ष्य	८
१०. उद्देश्य	८
११. वित्तीय साक्षरता केन्द्र	९
१२. रणनीतिक प्राथमिकताहरु	१०
१३. रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	१०
१४. रणनीति कार्यान्वयनको व्यवस्था	१३
१५. स्रोत व्यवस्थापन	१३
१६. अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	१३
१७. जोखिम	१३
१८. समीक्षा तथा संशोधन	१५
१९. रणनीति कार्यान्वयनको कार्ययोजना	१५
२०. अनुसूचीहरु	१७

 The bottom section of the page contains several handwritten signatures and stamps. On the left, there is a vertical stamp that reads 'विज्ञान' (Vigyan) and a signature. In the center, there is a signature and a stamp that reads 'संस्कृत' (Sanskrit). On the right, there is a signature and a stamp that reads 'संस्कृत' (Sanskrit).

२. पृष्ठभूमि

गणेशमान चारनाथ नगरपालिका समुद्र सतहबाट ८७ मिटर उचाइमा अवस्थित छ। यस नगरपालिकाको कुल क्षेत्रफल २,४४.३१ वर्ग कि.मि. रहेको छ र यो ११ वटा वडामा विभक्त छ। २०७८ सालको जनगणना अनुसार यस नगरपालिकामा ९,१६७ घर-परिवार रहेका छन्। यहाँको कुल जनसंख्या ४४,०८२ रहेको छ। जसमध्ये महिला र पुरुषको जनसंख्या क्रमशः २२,६५७ र २१,४२५ रहेको छ।

नेपाली राजनितिका लौह पुरुष गणेशमान सिंहले बिकासको लागि गरेको योगदानको कदर तथा सम्मान स्वरुप यस नगरपालिकाको नामको अगाडि गणेशमान जोडीएको हो भने। यसै गरी यस नगरपालिकाको लवटोली, भरतपुर, बरमभिया र तल्लो गोदार हुँदै बग्ने चारनाथ खोलाको नामवाट गणेशमान चारनाथ नगरपालिका नामांकन भएको छ ।

नेपालको संविधान २०७२ को अनुसूची ८ को (५, ६, ७, १७) वमोजिम स्थानीय तहमा रहेको क्षेत्राधिकार र स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ को परिच्छेद ३ मा गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको काम, कर्तव्य र अधिकार क्षेत्र अन्तर्गत दफा ११ को उपदफा “थ” मा भएको व्यवस्था वमोजिम स्थानीय सरकारलाई रोजगारीका लागि पटक-पटक वैदेशिक रोजगारीलाई नै दोहोर्याउनु पर्ने बाध्यतालाई कम गर्न विप्रेषणको अधिकतम् सदुपयोग एवं आयमुलक क्षेत्रमा परिचालनका लागि वित्तीय साक्षरता कार्यक्रम संचालन गर्न व्यवस्था गरेको छ ।

समग्रमा विश्लेषण गर्दा आर्थिक क्रियाकलाप दिनानुदिन बढ्दै गएको परिप्रेक्ष्यमा यस नगरपालिकामा वित्तीय कारोबार पनि बढ्दै जानु स्वाभाविक देखिन्छ । वित्तीय सेवा प्रवाहका लागि हाल यस नगरपालिकामा ३ वटा बाणिज्य बैंक, वित्त कम्पनी १ वटा १२ वटा लघुवित्त वित्तीय संस्था र ७५ वटा सहकारी संस्था कार्यरत छन् । साथै ३ वटा गैरसरकारी संस्थाहरुले पनि यस नगरपालिकामा कार्य गर्दै आइरहेका छन् । नगरपालिकाभित्रको आर्थिक कारोबारलाई व्यवस्थित गर्न, अनौपचारिक रुपमा भइरहेका आर्थिक तथा वित्तीय कारोबारलाई बैंक तथा वित्तीय संस्था अन्तरगत ल्याउन, नागरिकलाई अनावश्यक झन्झट र ठगीबाट मुक्त गरी सरल र सहज वित्तीय सेवा पुऱ्याउँदै "समृद्ध नेपाल, सुखी नेपाली" को राष्ट्रिय सोच पूरा गर्न यो रणनीतिले महत्वपूर्ण योगदान दिने अपेक्षा गरिएको छ ।

तसर्थ, सुरक्षित आप्रवासन (सामी) कार्यक्रम अन्तर्गत डिप्रोक्स-नेपालको प्राविधिक सहयोगमा नगरपालिकाले यो वित्तीय साक्षरता रणनीति तर्जमा गरेको छ ।

३ वित्तीय साक्षरताको बृद्धाइ

वित्तीय साक्षरता आम्दानी, खर्च, वित्तीय योजना, बजेट, बचत, कर्जा, लघु-व्यवसाय, लगानी आदिको राम्रो व्यवस्थापन गर्न आवश्यक पर्ने ज्ञान, सीप र व्यवहार सिकाउने शिक्षा हो । वित्तीय साक्षरताबाट असल वित्तीय व्यवहार गर्न, व्यवसाय छनोट तथा सञ्चालन गर्न र आफ्नो आर्थिक समृद्धिका लागि वित्तीय लक्ष्य निर्धारण गर्ने ज्ञान र सीप पाइन्छ । ECI अफ्रिकाले 'Financial Literacy Scoping Study and Strategy Project' को प्रतिवेदनमा वित्तीय साक्षरतालाई पैसाको प्रयोग र व्यवस्थापन सम्बन्धमा सुसूचित हुने र प्रभावकारी निर्णय लिने क्षमता प्रदान गर्ने बलियो माध्यमको रूपमा परिभाषित गरेको छ । कोहेन एम र स्टाक फ्रेका अनुसार "वित्तीय साक्षरता समुदाय र वित्तीय संस्था दुवैका लागि फाइदाजनक छ ।

स्टाक केका अनुसार "वित्तीय साक्षरता समुदाय" वित्तीय संस्था दुवैका लागि फाइदाजनक छ।

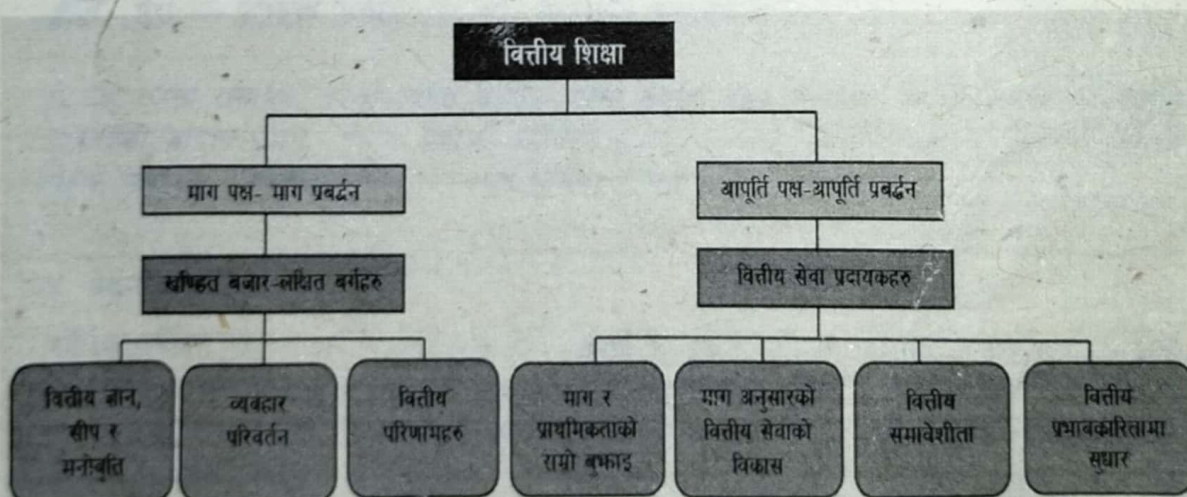
वित्तीय साक्षरताले पैसाको उचित व्यवस्थापनको लागि आवश्यक पर्ने ज्ञान, सीप र व्यवहारको बारेमा सिकाउँदछ ।”

वित्तीय साक्षरता औपचारिक र अनौपचारिक दुवै हुन सक्दछ । यसले व्यक्तिलाई विविध वित्तीय सेवाहरूको उपलब्धता र- ती सेवाहरूको कसरी उचित प्रयोग गर्ने भन्ने जानकारी दिन्छ र उपयुक्त वित्तीय सेवाहरू छनोट गर्न सक्ने ज्ञान र सीप प्रदान गर्दछ । यसले वित्तीय अवधारणा बुझ्न सक्ने र दैनिक जीवनका लागि उपयुक्त वित्तीय सेवा छनोट गर्न सक्ने क्षमता बढाउँदछ । आफ्नो आर्थिक समृद्धिका लागि प्रभाव पार्न सक्ने उपयुक्त व्यवसाय छनोट गर्न सक्ने खुबी अनुसार वित्तीय साक्षरताको स्तर निर्धारण गर्न अर्को समुदायमा- दिनुपर्ने वित्तीय ज्ञानका विषयहरू फरक हुन सक्दछन् । त्यसैले निश्चित समुदाय वा व्यक्तिको आवश्यकताको आधारमा वित्तीय साक्षरता कार्यक्रम तयार गरी सञ्चालन गर्न आवश्यक छ ।

सामान्यतया वित्तीय स्रोत साधनलाई आफ्नो भलाइको लागि प्रभावकारी रूपमा प्रयोग गर्ने हासिल गर्ने ज्ञान तथा सीपको रूपमा वित्तीय साक्षरतालाई परिभाषित गरेको पाइन्छ । यसले वित्तीय सेवा उपलब्ध गराउनेहरूलाई समेत उनीहरूको सेवा वा उत्पादनहरूको बारेमा राम्ररी बुझ्न, उक्त उत्पादनसँग जोडिएको जोखिमको घनत्व एवम् गहिराइको पहिचान गर्न र त्यसलाई व्यवस्थापन गर्न तथा उनीहरूका ग्राहक (उपभोक्ता) को वास्तविक आवश्यकतालाई पहिचान गरी आफ्ना उत्पादनहरूलाई परिमार्जन गर्न सहयोग पुऱ्याउँछ । वित्तीय साक्षरताले समग्र वित्तीय प्रणालीमा विश्वास अभिवृद्धि गर्दछ र सहभागिता वृद्धि गर्न पनि मद्दत गर्दछ ।

“वित्तीय ज्ञान, क्षमता, सीप र संस्कृति भएको व्यक्ति नै वित्तीय रूपमा सक्षम व्यक्ति हो जसले व्यक्तिगत वित्त र परिस्थिति अनुसार सही कार्यहरू गर्न उनीहरूलाई सुसूचित गराउने र जिम्मेवार निर्णय गर्न सक्ने अवसर प्रदान गर्दछ ।”

वित्तीय साक्षरताको अवधारणात्मक संरचना :

वित्तीय साक्षरताको अवधारणात्मक संरचनाले विभिन्न लक्षित वर्गहरूलाई वित्तीय ज्ञान प्रदान गरी सीपहरू र मनोवृत्तिको प्रदर्शन गरी वित्तीय परिणामका लागि व्यवहारमा परिवर्तन गर्ने प्रयास गरेको छ । यसले लक्षित वर्गहरूको मागको पक्षमा प्राथमिकताहरूलाई राम्रोसँग बुझ्न मद्दत गर्नेछ जसले बजार उत्तरदायी, उत्पादन प्रबर्द्धन, वहिष्करण तथा वञ्चितताहरूलाई समावेश, वित्तीय प्रभावकारिता र नाफामा बृद्धि गर्न मद्दत गर्नेछ । नेपाल राष्ट्र बैंकको वित्तीय साक्षरता फ्रेमवर्क अनुसार अवधारणात्मक संरचनालाई तल चित्रण गरिएको छ :-

वित्तीय साक्षरता: आम्दानी, खर्च, बजेट, बचत, ऋण र लगानीको लागि पैसाको सही तरिकाले व्यवस्थापन गर्ने अभ्यासहरू अपनाउन आवश्यक ज्ञान, सीप र धारणामा सकारात्मक विकास गर्ने शिक्षा हो । यसले गरिबहरूको आर्थिक सुरक्षामा सुधार गर्न, वित्तीय सेवाहरूलाई अभि प्रभावकारी रूपमा प्रयोग गर्न, सूचना र स्रोतहरू प्रयोग गर्ने क्षमता विकास गर्न महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्दछ ।

वित्तीय क्षमता: वित्तीय क्षमता ज्ञान, सीप, धारणा र व्यवहारको संयोजन हो जसले व्यक्तिलाई तर्कसङ्गत रूपमा सुसूचित गरी प्रभावकारी वित्तीय निर्णयहरू लिन सहयोग गर्दछ ।

वित्तीय क्षमताका आधारहरू:

ज्ञान: विभिन्न माध्यमबाट प्राप्त जानकारीको भण्डारण, जस्तै: शिक्षा, प्रशिक्षण र व्यक्तिगत अनुभव ।

सीप: प्राप्त ज्ञानलाई लागु गर्ने क्षमता ।

धारणा: ज्ञान प्रयोग गर्न समय र स्रोतहरू खर्च गर्ने इच्छुकता र तत्परता ।

व्यवहार: व्यक्तिको दैनिक जीवनमा ज्ञान, सीप र धारणाको प्रयोग ।

वित्तीय समावेशीकरण: वित्तीय समावेशीकरण भनेको औपचारिक वित्तीय सेवा प्रदायकहरूद्वारा उचित मूल्यमा वित्तीय सेवाबाट वञ्चित वा अर्धवञ्चित समुदायका व्यक्तिहरूको आवश्यकता पूरा गर्न उपयुक्त वित्तीय बस्तु तथा सेवाहरूको प्रावधान हो ।

वित्तीय रूपमा समावेश भएको व्यक्ति आर्थिक रूपमा सशक्त नहुन सक्दछ । त्यसैले वित्तीय साक्षरताले सूचनाको आदान-प्रदान, वित्तीय सेवाको प्रयोगमा सुधार, तत्परता, आत्मविश्वासमा बृद्धि गरी वित्तीय पहुँच, उपयोग र सशक्तिकरणमा महत्वपूर्ण भूमिका खेल्दछ ।

४. वर्तमान अवस्था

आर्थिक सर्वेक्षण २०२२/२३ अनुसार कुल जनसंख्याको १५.१% नेपालीहरू गरिबीको रेखामुनि रहेका छन् । नेपालको मानव विकास सूचाङ्क अवस्था पनि संसारकै सबभन्दा कमजोर श्रेणीमा रहेको छ । संयुक्त राष्ट्र संघको सन् २०२१ को मानव विकास प्रतिवेदनले विश्वका १९१ देशमध्ये नेपाललाई गरिबीका हिसाबले १४३ औं स्थानमा राखेको छ ।

Handwritten signatures and stamps are present at the bottom of the page, including names like 'Binita', 'मानव विकास', and 'संयुक्त राष्ट्र'.

नेपाल राष्ट्र बैंकको वित्तीय समावेशिता पोर्टल अनुसार २०८० असाढ मसान्त सम्ममा यस गणेशमान चारनाथ नगरपालिकामा २१ वटा वित्तीय सेवाको पहुँच विन्दुहरु रहेको छ । जसमध्ये वाणिज्य बैंकहरुको ३ वटा, वित्त कम्पनी १ वटा र १२ वटा लघुवित्त वित्तीय संस्थाहरुको सेवाको पहुँच विन्दु रहेको छ । पुरुषहरुको सक्रिय बचत खाताहरु ४९ प्रतिशत रहेको छ भने महिलाहरुको सक्रिय बचत खाताहरु १८ प्रतिशत रहेको छ । जम्मा २६,६०२ बचत खाताहरु मध्ये २५,२९७ (९५ प्रतिशत) खाताहरु सक्रिय रहेका छन् । २०८० असार मसान्त सम्ममा रु ६३,७४,०३,३२७.१४ रकम बचतको रुपमा वाणिज्य बैंकहरुमा जम्मा भएको छ जुन रु २३,९६०.७३ रकम औसत बचतको रुपमा रहेको छ भने रु १,०९७,३२९,७७७.६८ रकम उठ्न बाँकी ऋणको रुपमा रहेको छ । त्यसैगरी वित्तीय सेवा प्रयोगकर्ताहरुमध्ये जम्मा क्रेडिट कार्ड लिनेको संख्या २६ (सक्रिय संख्या २५), डेबिट कार्डको संख्या ५,००० (सक्रिय संख्या ५,०००), इन्टरनेट बैंकिङ्ग प्रयोगकर्ताको संख्या २१७ (सक्रिय संख्या १८५) र मोबाइल बैंकिङ्ग सेवा प्रयोगकर्ताहरु ९,००० (सक्रिय संख्या ७,०००) रहेको अवस्था छ ।

संख्या २६ (सक्रिय संख्या २५), ड्रावट कार्डको संख्या ५,००० (सक्रिय संख्या ५,०००), इन्टरनेट प्रयोगकर्ताको संख्या २१७ (सक्रिय संख्या १८५) र मोबाइल बैंकिङ्ग सेवा प्रयोगकर्ताहरु ९,००० (संख्या ७,०००) रहेको अवस्था छ।

५. हालसम्मको प्रयास

नेपालको संविधान २०७२ को अनुसूची ८ को (५, ६, ७, १७) बमोजिम स्थानीय तहमा रहेको क्षेत्राधिकार र स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ को परिच्छेद ३ मा गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको काम, कर्तव्य र अधिकार क्षेत्र अन्तर्गत दफा ११ को उपदफा “थ” मा भएको व्यवस्था बमोजिम स्थानीय सरकारलाई प्राप्त जिम्मेवारी पुरा गर्न तथा आफ्नो भौगोलिक क्षेत्रभित्रको वैदेशिक रोजगारसँग सम्बन्धित तथ्यांक संकलन गर्न, वैदेशिक रोजगारमा जान चाहने व्यक्तिहरूलाई आवश्यक सूचना तथा परामर्श सेवा प्रवाह गर्न, सीप तालिममा पहुँच बढाउन, वैदेशिक रोजगारका कारण ठगी लगायतका समस्यामा परेका आप्रवासी कामदारहरूको न्यायमा सहज पहुँच बढाउन, वैदेशिक रोजगारका कारण उत्पन्न मनोसामाजिक समस्यामा रहेका आप्रवासी कामदार तथा तिनका परिवारका सदस्यहरूलाई मनोसामाजिक परामर्श सेवा उपलब्ध गराउन साथै रोजगारीका लागि पटक-पटक वैदेशिक रोजगारीलाई नै दोहोर्‍याउनु पर्ने बाध्यतालाई कम गर्न विप्रेषणको अधिकतम सदुपयोग एवं आयमुलक क्षेत्रमा परिचालनका लागि वित्तीय साक्षरता कार्यक्रम संचालन गरी यस क्षेत्रको व्यवस्थापन गर्न र सामाजिक पुनःएकिकरणसँग सम्बन्धित कार्यक्रम संचालन गरी स्वदेशमा नै रोजगारीका अवसरहरू सिर्जना गरी वाध्यत्मक वैदेशिक रोजगारीलाई अन्त्य गर्न वाञ्छनीय भएकोले गणेशमान चारनाथ नगरपालिकाको प्रशासकीय कार्यविधि (नियमित गर्ने) ऐन, २०७५ को दफा ४ बमोजिम गणेशमान चारनाथ नगरपालिकाले “सुरक्षित आप्रवासन सम्बन्धी कार्यविधि २०७९” स्वीकृत गरी लागू गरिएको छ।

कार्यविधि ५.५. वित्तीय साक्षरता सम्बन्धी कार्यक्रम: वैदेशिक रोजगारबाट प्राप्त विप्रेषण रकमको उचित व्यवस्थापन तथा आयमुलक क्षेत्रमा परिचालन गरी स्वरोजगारका अवसरहरू सिर्जना गर्न र चक्रिय रुपमा वैदेशिक रोजगारमा गईरहनुपर्ने बाध्यताको अन्त्यका लागि रेमिट्यान्स प्राप्त गर्ने परिवारका सदस्यहरूका साथै वैदेशिक रोजगारीमा जाने संभावित युवाहरूलाई व्यक्तिगत तथा समुहहरू गठन गरी वित्तीय साक्षरता कक्षा सञ्चालन गरिने छ। उक्त कार्यको लागि वैदेशिक रोजगार बोर्ड, वित्तीय संस्थाहरू तथा सो सँग सम्बन्धित विज्ञता हासिल गरेका संस्थाहरू सँग समन्वय तथा सहकार्य गर्न सकिने छ। वित्तीय साक्षरता कक्षा पश्चात सहभागीहरूले कक्षामा बचत बृद्धि, फजुल खर्चको नियन्त्रण, पारिवारीक बजेट निर्माण, व्यासायिक क्षेत्रको पहिचान, योजना निर्माण र वित्तीय अनुशासनका क्षेत्रमा विस्तृत अध्ययन गरी आयमुलक गतिविधिहरूमा संलग्न हुनेछन्। उक्त कक्षा व्यवस्थापन तथा संचालनका लागि वित्तीय साक्षरता सहजकर्ता नियुक्ति गरी परिचालन गरिने छ। वित्तीय साक्षरता सहजकर्ताको योग्यता, अनुभव तथा सेवा सुबिधा परिच्छेद-५ को बुँदा नम्बर १० मा उल्लेख भए बमोजिम हुनेछ। शुरुवातको चरणमा उक्त सेवालाई प्रभावकारी रुपमा व्यवस्थापन गर्न, सहजकर्ताको क्षमता विकास गर्न र कक्षा संचालनका लागि सिकाई सामाग्री बिकास गर्न विज्ञ व्यक्ति/ संस्थाको सेवा खरिद गरी विशेषज्ञ सेवा लिन सक्ने छ। उक्त वित्तीय साक्षरता कक्षा सञ्चालन तथा व्यवस्थापनको लागि अनुसूची ३ अनुसारको मोड्युल तयार गरि लागू गरिने छ।

६. वित्तीय साक्षरता रणनीतिको आवश्यकता

आर्थिक तथा सामाजिक विकासका लागि क्षमता सुहाउँदो र पहुँच पुग्न सक्ने खालका वित्तीय सेवाहरू विस्तार गर्न वित्तीय साक्षरता रणनीतिको अग्रणी भूमिका रहने छ। यसको कार्यान्वयनबाट नागरिकहरूको वित्तीय कारोबारमा सहजता ल्याउन, वित्तीय कारोबार, बैंक तथा वित्तीय संस्था, सरोकारवाला संघसंस्था तथा नागरिकहरूको बुझाइमा एकरूपता ल्याउन, बैंक तथा वित्तीय संस्था बाहिर रहेका वित्तीय कारोबारलाई बैंक तथा वित्तीय संस्थाको दायराभित्र ल्याउन, बैंकिङ तथा वित्तीय क्षेत्रमा हुने ठगी नियन्त्रण गर्न, विपन्न वर्गहरूको वित्तीय सेवाहरूमा पहुँच बृद्धि गरी तथा वैदेशिक रोजगारी मार्फत प्राप्त हुने विप्रेषणलाई बैंकिङ

(Handwritten signatures and stamps at the bottom of the page, including names like Binak, and various official stamps.)

प्रणालीमा ल्याइ लघु व्यवसाय सिर्जना गर्न, आम्दानी र रोजगारीका अवसरहरू बढाउन र स्थानीय तहमा पुँजी निर्माण गराउन वित्तीय साक्षरता रणनीतिको अहम भूमिका रहने छ । दिगो विकास लक्ष्यहरू क्रमशः १. गरीबी न्यूनीकरणमा सहयोग ३. स्वस्थ परिवार ४. गुणस्तरीय शिक्षा, ५. लैङ्गिक समानता ८. मर्यादित काम र आर्थिक वृद्धि १०. असमानता न्यूनीकरण १२. उत्तरदायी उत्पादन र उपभोग १६. शान्तिपूर्ण, न्यायमा पहुँच तथा जवाफदेही संघसंस्था स्थापना र १७. लक्ष्य प्राप्तिका लागि सहकार्य/साभेदारी हासिल गर्न समेत योगदान पुऱ्याउने हुँदा यसको आवश्यकता अपरिहार्य देखिन्छ ।

७. अवसर, समस्या तथा चुनौतीको विश्लेषण

वित्तीय साक्षरताका दृष्टिकोणबाट अवसर, समस्या तथा चुनौतीको विश्लेषण गर्दा गणेशमान चारनाथ नगरपालिकाको अवस्था यसप्रकार रहेको पाइयो ।

७.१ अवसर

- गणेशमान चारनाथ नगरपालिकाले “सुरक्षित आप्रवासन सम्बन्धी कार्यविधि २०७९” स्वीकृत गरी वित्तीय साक्षरता सम्बन्धी कार्यक्रम: लागू गरिने नीति रहेकोछ ।
- ३ वटा वाणिज्य बैंक, १ वटा वित्त कम्पनी तथा १२ वटा लघुवित्त वित्तीय संस्थाको पहुँच विन्दु भएको ।
- विभिन्न प्रकृतिका ७५ वटा सहकारी संस्थाहरू विद्यमान रहेको ।
- विभिन्न बिकासका साभेदारहरू, गैसस, उद्योग वाणिज्य संघ, रोजगार संघ तथा अन्य सहकार्य गर्न सकिने संस्थाहरू अवस्थित रहेको ।
- वित्तीय साक्षरताको सम्बन्धमा संघीय सरकार, प्रदेश सरकार, समेतको चासोको विषय रहेको ।
- वैदेशिक रोजगारीमा जानेको संख्या बढ्दै गएको ।
- आर्थिक तथा वित्तीय कारोबार बढ्दै गएको ।
- २५,२९७ खाताहरू सक्रिय रहेका र रु ६३७,४०३,३२७.९४ रकम बचतको रुपमा वाणिज्य बैंकहरूमा जम्मा रहेको त्यसैगरी वित्तीय सेवा प्रयोगकर्ताहरूमध्ये जम्मा क्रेडिट कार्ड लिनेको संख्या २६ (सक्रिय संख्या २५), डेबिट कार्डको संख्या ५,००० (सक्रिय संख्या ५,०००), इन्टरनेट बैंकिङ प्रयोगकर्ताको संख्या २१७ (सक्रिय संख्या १८५) र मोवाइल बैंकिङ सेवा प्रयोगकर्ताहरू ९,००० (सक्रिय संख्या ७,०००) रहेको र यो संख्या दिनानुदिन बढ्दै गएको ।
- सामाजिक सुरक्षा भत्ता बैंकिङ प्रणालीमा आवद्ध भएको ।
- स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनमा वित्तीय साक्षरता कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सकिने व्यवस्था रहेको ।
- विद्युतीय बैंकिङ कारोबार बढ्दै गएको ।
- विभिन्न संघ-संस्था र आम नागरिकको चासोको विषय रहेको ।
- नगरपालिकामा ६५ प्रतिशत भन्दा बढी साक्षरता रहेको ।
- सुरक्षित आप्रवासन (सामी) कार्यक्रम सञ्चालन भइरहेको ।

७.२ समस्या तथा चुनौती

क. समस्या

Handwritten signatures and stamps are present at the bottom of the page, including a large signature on the right and several smaller ones and stamps on the left and center.

- स्थानीय तहबाट सञ्चालन हुने तालिम तथा चेतनामूलक कार्यक्रमहरुमा वित्तीय साक्षरता समावेश गर्न नसकिएको ।
- वैदेशिक रोजगारीमा संलग्न सीमित परिवारका सदस्यभन्दा बाहेक अन्य व्यक्ति, समुदाय तथा वर्गका लागि वित्तीय साक्षरता कार्यक्रम सञ्चालन गर्न नसकिएको ।
- नगरक्षेत्रभित्र रहेका बैङ्क तथा वित्तीय संस्थाहरु र सहकारीहरुले सञ्चालन गरेका वित्तीय साक्षरता सम्बन्धी कार्यक्रम यथेष्ट रूपमा अनुगमन तथा नियमन गर्न नसकिएको ।
- शिक्षण संस्था, होटल व्यवसाय, होमस्टे, स्वास्थ्य संस्थाहरु लगायत अन्य निजी क्षेत्रलाई वित्तीय साक्षरताको बारेमा सचेतना अभिवृद्धि गराउन नसकिएको ।

ख. चुनौती

- अनौपचारिक क्षेत्रबाट हुने आर्थिक तथा वित्तीय कारोवारलाई बैकिङ प्रणालीभित्र ल्याउनु ।
- दक्ष मानवीय स्रोतको व्यवस्थापन गर्नु ।
- वित्तीय साक्षरता (परिवार व्यवस्थापन, खर्च तथा ऋण व्यवस्थापन, आम्दानी तथा वचत वृद्धि, वित्तीय लक्ष्य निर्माण, विप्रेषणको उत्पादनमूलक प्रयोग, व्यापार व्यवसायमा लगानी तथा विमा) लाई सबै नागरिकसम्म पुर्याउनु ।
- वित्तीय ठगी नियन्त्रण गर्नु ।
- गैर सरकारी संस्थाहरु र बैक तथा वित्तीय संस्थाहरुसँग नियमित समन्वय र सहकार्य गर्नु ।
- सहकारी संस्थाहरुको प्रभावकारी अनुगमन र नियमन गर्नु ।
- विद्युतीय आर्थिक तथा वित्तीय कारोवारका बारेमा आम नागरिकमा सचेतना अभिवृद्धि गर्नु ।

घ. सोच:

“गणेशमानको शान, वित्तीय साक्षरताको ज्ञान”

९. लक्ष्य:

वित्तीय “सचेत र सक्षम” नागरिक बनाउने ।

१०. उद्देश्य

- नागरिकलाई वित्तीय साक्षर बनाउनु ।
- सुरक्षित वित्तीय कारोवारको लागि नागरिकको ज्ञान, सीप र व्यवहारमा परिवर्तन ल्याउनु ।
- वित्तीय सेवाको पहुँचमा बृद्धि गराउनु ।

Handwritten signatures and stamps are present at the bottom of the page, including a date stamp "२०७३/०७/०५" and various official markings.

११. (क) वित्तीय साक्षरता केन्द्र

संगठनात्मक संरचना तथा सेवाहरु

- वित्तीय साक्षरता केन्द्र स्थाई संरचना यस नगरकार्यपालिकाको कार्यालयमा हुनेछ र वित्तीय साक्षरता सहजकर्ता द्वारा निरन्तर सेवा प्रवाह गरिनेछ । स्थानीय तहको श्रोत, क्षमता र आवश्यकता अनुसार उप-केन्द्रहरु विस्तार हुनेछ ।
- यस केन्द्रमा वित्तीय साक्षरता तथा उधमशिलता विकासका लागि चाहिने महत्वपूर्ण सूचानाहरु प्रखालमा सुसजित तरिका सजाइएको हुनेछ ।
- स्थानीय तहका सेवाग्राहीलाई यस केन्द्र वाट व्यवसाय दर्ता, नवीकरण प्रक्रिया तथा व्यावसायिक करहरु बुझाउने आदि कुराहरुको जानकारी तथा सचेतना फैलाउने काम हुनेछ ।
- यस केन्द्रमा स्थानीय तहमा सेवा प्रदान गरिरहेको सबै औपचारिक वित्तीय सेवा प्रदायक संस्था हरूलाई समन्वय गरि गराई ऋण, विमा, बचत तथा विप्रेषण सेवा उपयोगको लागि प्रोत्साहित गरिनेछ ।
- उधम / व्यवसाय गर्नको लागि व्यवसायिक योजना बनाउन मदत गरिनेछ ।
- उधोग / व्यवसायको विकास तथा बजारीकरण गर्नको लागि तालिम तथा सामग्री उपलब्ध गराईनेछ ।
- स्थानीय स्तरमा पूजी निर्माण तथा परिचालन, सिकेका ज्ञानहरुलाई व्यवहारमा उतार्न, आप्रवासी परिवार लाई भैपरि आउने समस्याहरु समाधान गर्नका लागि आप्रवासी सहकारीको विकास गरेको हुनेछ ।
- यस तालिम केन्द्रलाई प्रभावकारी बनाउनको लागि नियमित रुपमा सिप विकास तालिम केन्द्र, मेडेपा कार्यक्रम, घरेलु तथा साना उधोग कार्यालय र बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरु संग समन्वय गराई स्थानीय सेवाग्राहीहरुलाई सेवामा पहुचको लागि सहजीकरण गरिनेछ ।
- वित्तीय साक्षरता सेवा लिई सकेका र आगामी दिनमा सेवा लिने सहभागीहरुलाई समय समयमा पुनर्ताजगी गरि रोजगार स्वरोजगार बन्का लागि आवश्यक सेवाहरु प्रदान गरिने छ र साथै आप्रवासीमा सहकारीमा आवध गरिनेछ ।

[Handwritten signatures and scribbles]

प्रतिवेदन ,अनुगमन तथा मूल्यांकन

- यस केन्द्रको प्रत्यक्ष निगरानीको लागि स्थानीय तहको प्रमुखको नेतृत्वमा केन्द्र व्यवस्थापन समिति अनुसूची ५ बमोजिम हुनेछ साथै उप-केन्द्रको हकमा आवश्यकता अनुसार उप-केन्द्र समिति गठन गरिने छ ।
- यस केन्द्रको नियमित प्रगति प्रतिवेदन digital reporting system बाट हुनेछ ।
- केन्द्र संचालनको लागि विस्तृत कार्यविधि निर्माण गरेको हुनु पर्नेछ ।
- अनुगमन तथा मूल्यांकन समिति गठन अनुसूची ६ बमोजिम गरिनेछ ।

११. (ख) रणनीतिक प्राथमिकताहरु

तल उल्लेखित रणनीतिक प्राथमिकताहरुले रणनीतिक महत्वका विषयहरुमा प्रगति गर्न मार्ग निर्देशन गर्ने छ ।

- लक्षित वर्गको पहिचान गरी वित्तीय साक्षरता कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
- वित्तीय साक्षरता कार्यक्रमलाई अभियानको रुपमा सञ्चालन गर्ने ।
- विद्यालयको पाठ्यक्रममा वित्तीय साक्षरता सम्बन्धी विषयवस्तु समावेश गर्ने ।
- वित्तीय साक्षरता सम्बन्धी सरोकारवालाहरूसँग समन्वय, सहकार्य तथा आवयसक्ता अनुसार साभेदारी गर्ने ।
- समय सापेक्ष प्रविधिको प्रयोग जस्तै विधुतिय वित्तीय कारोवार आदी ।
- व्यवसाय तथा उद्यमशिलताको लागि क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।
- वित्तीय कारोवारलाई ठगीमुक्त बनाउने ।
- कार्यक्रमको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने ।

१२. रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

रणनीति	कार्यनीति
१. लक्षित वर्गको पहिचान गरी वित्तीय साक्षरता कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।	१. वित्तीय साक्षरताका लागि लक्षित वर्गको पहिचान गरी प्राथमिकीकरण गरिनेछ । २. प्राथमिकीकरण अनुसार निम्न वर्गहरुमा वित्तीय साक्षरता कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । • कम आय भएका सिमान्तकृत वर्ग, साना किसानहरु, उपेक्षित वर्ग नियमित रुपमा आम्दानी नहुने व्यक्तिहरु • मध्यम आम्दानीकर्ता तथा ठूला आम्दानीकर्ता, मझौला तथा ठूला व्यवसायी र कृषि उद्यमीहरु

*(Handwritten signatures and stamps are present below the table, including names like 'विष्णु', 'राम', 'सुन्दर', 'मोहन', 'कृष्ण', 'शिव', 'ब्रह्म', 'विष्णु', 'राम', 'सुन्दर', 'मोहन', 'कृष्ण', 'शिव', 'ब्रह्म')**

	● नियमित आम्दानी हुने व्यक्तिहरु, सेवा तथा अन्य क्षेत्रहरुमा रहेका श्रमिक/कर्मचारी र वैदेशिक रोजगारीसँग सम्बन्धित व्यक्ति तथा परिवार । ● युवा तथा विद्यार्थीहरु ● स्थानीय संघ-संस्था, समूह तथा समितिहरु ● वित्तीय संस्था तथा सहकारी संस्थाहरुका पदाधिकारी तथा सदस्यहरु
२. वित्तीय साक्षरता कार्यक्रमलाई अभियानको रूपमा सञ्चालन गर्ने	१. स्थानीय तह भित्रका बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरु, सहकारी संस्थाहरु, गैरसरकारी संस्थाहरु र निजी क्षेत्रसँग समन्वय तथा सहकार्य गरी वित्तीय साक्षरतालाई अभियानको रूपमा सञ्चालन गरिने छ ।
३. विद्यालय पाठ्यक्रममा वित्तीय साक्षरता कार्यक्रम समावेश गर्ने ।	१. विद्यालयको पाठ्यक्रममा वित्तीय साक्षरता कार्यक्रम समावेश गरी मा.वि. तहमा भइरहेको पाठ्यक्रममा वित्तीय साक्षरता सम्बन्धी पाठ्यक्रम समावेश गरी अध्यापन गराइने । २. विद्यालयहरुमा सञ्चालन गरिने अतिरिक्त कृयाकलापहरुमा वित्तीय साक्षरतासम्बन्धी कार्यक्रम आयोजना गरिने ।
४. वित्तीय साक्षरता सम्बन्धी सरोकारवालाहरूसँग समन्वय तथा साभेदारी गर्ने ।	आन्तरिक सरोकारवाला शाखा १. रोजगार प्रवर्द्धन कार्यक्रम ● प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम लगायत अन्य यस्तै प्रकृतिका कार्यक्रमहरुमा । ● वैदेशिक रोजगारीमा जाने तयारीमा रहेका र वैदेशिक रोजगारीबाट विप्रेषण प्राप्त गरिरहेका परिवारका सदस्यहरुलाई प्रदान गरिने तालिममा । २. लघु उद्यम विकास कार्यक्रम ● लघु उद्यम शाखा (मेडपा) बाट सञ्चालित उद्यमशीलता विकास तालिममा । ३. सहकारी विकास ● सहकारी शाखा मार्फत सहकारी संस्थाका पदाधिकारीहरु तथा कर्मचारीहरुका लागि दिइने क्षमता विकास सम्बन्धी तालिममा (आधारभूत लेखा, नेतृत्व विकास, कोपोमिस आदि) । ● अन्य सम्बन्धीत शाखाहरु

वि.सं. २०७३/०८/०१
 वि.सं. २०७३/०८/०१
 वि.सं. २०७३/०८/०१
 वि.सं. २०७३/०८/०१
 वि.सं. २०७३/०८/०१
 वि.सं. २०७३/०८/०१
 वि.सं. २०७३/०८/०१
 वि.सं. २०७३/०८/०१
 वि.सं. २०७३/०८/०१
 वि.सं. २०७३/०८/०१
 वि.सं. २०७३/०८/०१

	बाहय सरोकारवाला १. वित्तीय साक्षरता कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सबै बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूसँग समन्वय र साभेदारी गरिने छ । २. यस नगरपालिकाभित्र सञ्चालित सहकारी संस्थाहरूको नियमन, अनुगमन र क्षमता अभिवृद्धि गरी सुदृढ गर्ने र र उत्पादनशील क्षेत्रमा लगानी अभिवृद्धिको लागि वित्तीय साक्षरता कार्यक्रम सञ्चालन गरिने । ३. स्थानीय तह भित्र कार्यक्रम सञ्चालन गरिरहेका गैरसरकारी संस्थाहरूसँग समन्वय गरी संस्थाहरूले प्रदान गर्ने क्षमता विकाससम्बन्धी तालिमहरूको पाठ्यक्रममा वित्तीय साक्षरताको विषयवस्तु समावेश गरी कार्यक्रम सञ्चालन गर्न लगाइने ।
५. विद्युतीय वित्तीय कारोबार गर्ने ।	१. वित्तीय समावेशीता प्रवर्द्धन गर्न विद्युतीय प्रविधिको प्रयोग, सुरक्षा र उपभोक्ता संरक्षणलाई प्राथमिकता दिइने । २. वित्तीय पहुँच नभएका समुदायहरूका लागि विद्युतीय पूर्वाधारको सुदृढीकरण गर्दै विद्युतीय वित्तीय सेवाको पहुँच विस्तारसँगै हुनसक्ने जोखिमहरूबाट संरक्षण गरिने ।
६. व्यवसाय तथा उद्यमशिलताको लागि क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।	१. आर्थिक विकास र सशक्तिकरणको लागि कुनै पनि समुदायको वित्तीय समावेशीकरण बढाउनु पूर्व शर्त नै हुने भएकोले व्यावसायिक क्षमता र व्यावसायिक सोच निर्माण गर्न युवा, किसान र महिला उद्यमीहरू जस्ता लक्षित समूहहरूका लागि वित्तीय साक्षरता कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सम्बन्धित विभिन्न संघ-संस्थाहरूसँग साभेदारी गरिने ।
७. वित्तीय कारोबारलाई ठगीमुक्त बनाउने ।	- अनौपचारिक क्षेत्रबाट हुने आर्थिक कारोबारलाई वित्तीय संस्था मार्फत ल्याउन बैंक तथा वित्तीय संस्थासँग समन्वय गरिने । यसको लागि निजी क्षेत्र सहकारी, विद्यालय, शिक्षक तथा गैसस सबैको सहयोग लिइने । - सहकारी संस्थामा महिला तथा विपन्न वर्गको सदस्यतालाई प्रोत्साहन गरिने । - अनौपचारिक क्षेत्रबाट हुने मिटरव्याज तथा अन्य ठगीलाई नियन्त्रण गर्न प्रभावकारी कदम चालिने । “सबै विप्रेषण बैंकिङ क्षेत्रबाट” भन्ने अभियान हरेक वडाको टोल बस्ति सम्म सञ्चालन गरिने ।
८. कार्यक्रमको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	वित्तीय साक्षरता कार्यक्रमको नियमित अनुगमन र सोको नतिजा मापन गरिने ।

संभावित जोखिमको प्रकार	जोखिमको प्रकृति	जोखिम न्यूनिकरणको उपाय	जोखिमको असर
उद्देश्य विचलन	वित्तीय साक्षरता कार्यक्रमलाई सम्बन्धित शाखाहरूले महत्वका साथ हेर्न सकिएन भने कार्यान्वयन पक्ष कमजोर हुन सक्ने ।	सम्बन्धित शाखाहरूलाई सूचक सहित जिम्मेवारी तोक्ने ।	उच्च
सहजकर्ताको तयारी	वित्तीय साक्षरता कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने सहजकर्ता / प्रशिक्षकलाई प्रभावकारी तालिम प्रदान गर्न नसकिएमा ।	वित्तीय साक्षरता कार्यक्रम सञ्चालन गर्नुभन्दा अगाडि प्रभावकारी रूपमा तालिम प्रदान गर्ने ।	उच्च
लक्षित छनोट	समुदाय वा स्थान अनुसार लक्षित वर्ग छनोटका मापदण्ड तोक्न नसक्दा ।	लक्षित वर्ग छनोटका मापदण्डहरू तय गर्ने र सोही अनुसार छनोट गर्ने ।	उच्च
विविध वर्गहरू	यस रणनीतिले तय गरेका लक्षित वर्गहरूमा विविधता भएकाले उनीहरूमा वित्तीय साक्षरता सम्बन्धी बुझाइको स्तर फरक हुने, उनीहरूको आवश्यकता र माग पनि फरक-फरक हुन सक्छ । वित्तीय साक्षरता कार्यान्वयनमा जटिलता आउन सक्ने ।	लक्षित वर्ग अनुसारका पाठ्यक्रम र अन्य सिकाइका सामग्रीहरूको निर्माण गर्ने । सरोकारवालाहरूसँग नियमित छलफल गर्ने र कार्य योजना निर्माण गर्ने । सहजकर्ताहरूलाई पनि लक्षित वर्ग अनुसारको प्रशिक्षण प्रदान गर्ने । साथै लक्षित क्षेत्र भित्र वित्तीय साक्षरता कक्षा सञ्चालन हुनु अगावै वित्तीय साक्षरता सम्बन्धी पुर्व तैयरी कक्षा सञ्चालन गर्ने ।	उच्च
वञ्चितकरणमा परेका तथा अती विपन्न वर्गहरूको समावेशिता	दुर्गम समुदाय, न्यून आय भएका, बेरोजगार वा अर्धरोजगारीका कारणले वञ्चितमा परेका घरपरिवारको वित्तीय समावेशिता र वित्तीय साक्षरता कार्यक्रममा सहभागिता गराउन जटिलता ।	वञ्चितमा परेका घरपरिवारको पहिचान गर्ने र उनीहरूको अवस्था हेरी कार्यक्रमप्रति आकर्षण गर्ने खालको कार्य योजना बनाई कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने । साथै अती विपन्न सहभागिका लागि जीवन निर्वाह भात्ताको व्यवस्थापन गर्ने ।	उच्च
सहभागिता	महिला, न्यून आय, बेरोजगार वा अर्धरोजगारी भएका घरपरिवारहरूको नियमित सहभागिता हुन नसक्ने संभावना ।	महिला, न्यून आय, बेरोजगार वा अर्धरोजगारी भएका परिवारको आवश्यकता वा मागको पहिचान गर्ने र सोही अनुसार कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने साथै नियमित	उच्च

सहजकर्ता तैयार गरिने छ									
वडा भेला		स्थानीय तह	समुह	२५	५	५	५	५	५
सहभागी छनौट फारम संकलन			१०००	२००	२००	२००	२००	२००	२००
प्रतिबद्धता फारम संकलन									
समुह स्तरमा वित्तीयसाक्षरता कार्यक्रम		तह	समुह	२०	४	४	४	४	४
वडा भेला		स्थानीय तह	समुह	२०	४	४	४	४	४
व्यवसाय सुरुवात तथा सुधार तालिम		स्थानीय तह तथा मेडेपा कार्यक्रम	समुह	१०	२	२	२	२	२
सुरक्षित वित्तीय कारोवार सम्बन्धि सडक नाटक		स्थानीय तह	संख्या	११	३	३	३	२	
स्कूल शिक्षामा वित्तीय साक्षरता कार्यक्रम संचालनको लागि पाठ्यक्रम विकास		स्थानीय तह	विद्यालय						
प्रविधिमा आधारित वित्तीय कारोवार तालिम		स्थानीय तह तथा बैंक तथा वित्तीय संस्था	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर

[Handwritten signatures and stamps]

अनुसूची १:

वित्तीय साक्षरताको पाठ्यक्रममा समावेश हुने मुख्य विषयहरु :

- ❖ वित्तीय साक्षरताको परिचय
- ❖ चाहना र आवश्यकता
- ❖ पारिवारिक योजना र वित्तीय लक्ष्य
- ❖ वित्तीय सेवा तथा सेवा प्रदायकहरु
- ❖ बचतको योजना तथा व्यवस्थापन
- ❖ ऋण व्यवस्थापन
- ❖ विद्युतीय बैकिङ्ग सेवा
- ❖ पारिवारिक बजेट
- ❖ पारिवारिक वित्तीय व्यवस्थापन तथा अनुशासन
- ❖ आम्दानी खर्चको वर्गीकरण तथा लेखाजोखा
- ❖ सुरक्षित वैदेशिक रोजगार र विप्रेषण
- ❖ सम्पत्ति निर्माण
- ❖ जोखिम व्यवस्थापन
- ❖ लघु-उद्यम स्थापना तथा विकास र व्यावसायिक योजना
- ❖ पुँजीको लागत

पाठ्यक्रम तयार गर्दा आवश्यकता अनुसार यी विषयहरुमा थप/घट गरी पाठ्यक्रम तयार गर्न सकिने छ ।

Handwritten signatures and dates are present below the text, including dates like 7/29/92 and 12/24/99, and various signatures.

अनुसूची: २ वित्तीय साक्षरता कार्यक्रमको मूल प्रवाहीकरण

निम्न आय भएका, वित्तीय पहुँचबाट बञ्चित र सिमान्तकृत समुदायहरूले भोगेका समस्याहरूको पहिचान तथा लेखाजोखा गरी नीतिगत व्यवस्थाहरू, योजना, बजेट विनियोजन, अवसरहरूमा पहुँच, व्यावसायिक क्रियाकलाप, अनुगमन, मूल्याङ्कन र अध्ययन आदि कार्यहरूमा समान अवसरमार्फत् वित्तीय सवाल र समस्याको सम्बोधन गरी वित्तीय साक्षरताको माध्यमबाट आर्थिक विकासको प्रक्रियामा मूल प्रवाहीकरण गर्ने।

वित्तीय साक्षरता कार्यक्रमको लागि बजेटको सुनिश्चितताका साथै लक्षित वर्गहरूको वित्तीय साक्षरतामा पहुँच अभिवृद्धि गर्न यस कार्यक्रमलाई मूलप्रवाहीकरण गरिने छ। वित्तीय साक्षरता रणनीति कार्यान्वयनका लागि कानुनी तथा नीतिगत प्रबन्ध गरी संस्थागत सुधार तथा क्षमता विकासको माध्यमबाट समुदाय स्तरमा व्यापक रूपमा वित्तीय साक्षरता कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने प्रणालीको विकास पनि गरिने छ। निम्न बमोजिमका माध्यमहरू अवलम्बन गरी वित्तीय साक्षरता रणनीति मूल प्रवाहीकरण गरिनेछ।

माध्यमहरू	मूल प्रवाहीकरण प्रक्रिया
आर्थिक विकास समिति	वित्तीय साक्षरता कार्यक्रमका लागि पाठ्यक्रम निर्माण गर्न र विभिन्न लक्षित वर्गमा कार्यक्रम सञ्चालन गर्नका लागि बजेट विनियोजन गरी सो बजेट पारित गर्न कार्यपालिकामा पेश गर्ने।
आर्थिक विकास -रोजगार प्रवर्द्धन कार्यक्रम -लघुउद्यम विकास कार्यक्रम	स्वरोजगार, रोजगारी र उद्यमशिलताको एकिकृत कार्यक्रमका माध्यमबाट मध्यम आम्दानीकर्ता तथा ठूला आम्दानीकर्ता, मझौला तथा ठूला व्यवसायी र कृषि उद्यमीहरूलाई वित्तीय साक्षरता कार्यक्रममा समावेश गर्ने।
सामाजिक विकास	- वित्तीय साक्षरता कार्यक्रमका लागि लक्षित समुदायहरूको छनोट र परिचालन गर्ने, पाठ्यक्रम निर्माण गर्ने। - सेवा तथा अन्य क्षेत्रहरूमा रहेका श्रमिक/कर्मचारी र वैदेशिक रोजगारीमा जाने तयारीमा रहेका व्यक्ति/विप्रेषण प्राप्त गर्ने परिवारका सदस्यहरूलाई वित्तीय साक्षरता कार्यक्रममा समावेश गर्ने। - सम्बन्धित सबै सरोकारवाला पक्षहरूलाई अभिमुखीकरण कार्यक्रम गरी कार्यान्वयन र परिणाममा एकरूपता ल्याउने।
सहकारी विकास	- सहकारी संस्थाहरूको वित्तीय साक्षरतामा क्षमता अभिवृद्धि गरी कम आय भएका सिमान्तकृत वर्ग साना किसानहरू, उपेक्षित वर्ग नियमित रूपमा आम्दानी नहुने व्यक्तिहरूलाई वित्तीय साक्षरता कार्यक्रममा समावेश गर्ने। - सहकारी संस्थाहरूको माध्यमद्वारा वित्तीय साक्षरता कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।

Handwritten signatures and stamps are present below the table, including names like 'Binita', 'PMS', and various official stamps.

शिक्षा तथा स्वास्थ्य	- युवा तथा माध्यमिक तहका विद्यार्थीहरूलाई वित्तीय साक्षरता कार्यक्रममा समावेश गर्ने । - वित्तीय साक्षरताको दृष्टिकोणबाट महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाहरूको क्षमता अभिवृद्धि (वित्तीय साक्षरता सम्बन्धी तालिम) तथा परिचालन गर्ने ।
योजना, अनुगमन तथा तथ्याङ्क शाखा	वित्तीय साक्षरता कार्यक्रमलाई योजनामा समावेश गर्ने । विभिन्न लक्षित वर्गका लागि सञ्चालनमा रहेका वित्तीय साक्षरता कार्यक्रमको नियमित अनुगमन गर्ने, तथ्याङ्क सङ्कलन गर्ने, विश्लेषण गर्ने र वित्तीय साक्षरता कार्यक्रम सञ्चालन भइसकेका लक्षित वर्गहरूको पुनरावलोकन (फलोअप) गर्ने ।
राजस्व तथा आर्थिक प्रशासन शाखा	वित्तीय साक्षरता कार्यक्रम सञ्चालन तथा कार्यान्वयनका लागि उत्तरदायी हुने ।
बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरू	बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूसँग समन्वय गरी सामाजिक उत्तरदायित्व अन्तर्गत रहेको कोष उपयोग गरी समुदाय स्तरमा वित्तीय साक्षरता कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
विद्यालयहरू	आवश्यक जनशक्ति छनोट गरी वित्तीय साक्षरता सम्बन्धी तालिम प्रदान गर्दै यसका माध्यमबाट कक्षा ९ देखि माथिका विद्यार्थीहरूका लागि वित्तीय साक्षरता कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।

अनुसूची: ३ नमूना वित्तीय साक्षरता सम्बन्धी मोड्यूलहरू

विज्ञान

स्वयंसेवा

गहवाजी पुरितका

HELVETAS
NEPAL

SaMi

गहवाजी

राजकुमार

गहवाजी

गहवाजी

अनुसूची: ४

गणेशमान चारनाथ नगरपालिका

नगरकार्यपालिकाको कार्यालय

वित्तीय साक्षरता कक्षा अनुगमन फारम

वित्तीय साक्षरता कार्यक्रमलाई व्यवस्थित रूपमा संचालनका लागि कक्षा अनुगमन फारम

गमन गरिएको नाको	कक्षा संचालन भएको समुहको नाम :			कक्षा संकेत नं
	जिल्ला:	नगरपालिका:	वडा नं:	टोल:
	सहजकर्ताको नाम:			
	कक्षाका कुल सहभागीको संख्या: महिला..... पुरुष..... जम्मा			
	दलित/जनजाति: दलित/जनजाति महिला :			
	अनुगमनको दिनमा उपस्थित संख्या: महिला..... पुरुष..... जम्मा			
गमनको समयमा ईएको पाठ	कक्षा प्रारम्भ मिति :		कक्षा सञ्चालन हुने वार (दिन) र समय :	
	सत्र संख्या :		शिर्षक :	
	प्रयोग गरिएको विधि : (छलफल, प्रवचन, कथा, अभिनय...आदि)			
प्रारम्भ भए हालसम्म	कक्षा सञ्चालन निर्देशिका अनुसार ठीक छ कि छैन :			
	कारणवश कक्षा सञ्चालन नभएको दिन संख्या:			
व्यवस्थापन गतिको पछिल्लो कक्षा निर्णयहरु	सवैभन्दा कम उपस्थिति भएको दिनको सहभागी संख्या:			
	पछिल्लो बैठक मिति:			

भागीहरुको ति विवरण स्थित मध्ये)	अन्तरकृया गरिएको सहभागीको संख्या :
	सहभागीको सिकाई:
	सहभागीको प्रतिक्रिया :
	सहभागीमा व्यवहारिक परिवर्तन:
	व्यवहारिक परिवर्तनका सूचक :
	तालिमका विषयवस्तु उपर सहभागीको ज्ञान वृद्धि सन्तोषजनक रूपमा भएन/भएको - जस्तै :
	तालिममा प्राप्त ज्ञान दैनिक जीवनमा प्रयोगमा आएन/आएको - जस्तै :

Handwritten signatures and stamps at the bottom of the form, including names like 'गणेशमान चारनाथ' and various official seals.

	• यस कक्षामा सहभागी भए पछि वचत गर्न प्रारम्भ गर्ने वा वचत दरमा वृद्धि गर्ने सहभागी ○ नियमित वचत गर्नेको संख्या- ○ वचत वृद्धि गर्नेको संख्या- • यस तालिममा सहभागी भए पछि व्यवसाय शुरु गर्ने वा विस्तार गर्ने सहभागीको संख्या- • आफ्नै स्रोतको प्रयोगले कतिजना ऋण लिएर कति जना: • ऋणबाट भएमा ऋण कहाँबाट लिएको - • बैंक, वित्तीय संस्थावा सहकारीमा खाता खोलेका सहभागीको संख्या- • आम्दानी खर्चको हिसाव राख्नेको संख्या- • विमा कार्यक्रममा समावेश हुनेको संख्या-
आ अनुगमनका मय सहजकर्ताको रेमा	सहजकर्ताको सहजिकरण सीप : प्रदान गरेको विषयवस्तु : सहजकर्ताको सकारात्मक पक्षहरु : सहजकर्ताको सुधारात्मक पक्षहरु :
आ अनुगमनको ममा देखिएका मस्या तथा प्रदान रिएको सुभाव	समस्या, जस्तै : सुभाव:

अनुगमकको नाम:	दस्तखत:	अनुगमन मिति:
आ व्यवस्थापन समितिमा प्रतिनिधित्व गर्ने सहभागी दस्यको नाम:	दस्तखत:	
नुगमनकर्ताको नाम र पद :	दस्तखत:	

अनुसूची ५:

(१) स्थानीय तहमा कार्यक्रमलाई प्रभावकारी कार्यान्वयनको निम्ति स्थानीय तहको प्रमुखको नेतृत्वमा केन्द्र व्यवस्थापन समिति गठन देहाय बमोजिम हुनेछ :-

(क) नगरप्रमुख	-अध्यक्ष
(ख) नगर उपप्रमुख	-सदस्य
(ग) प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	-सदस्य
(घ) संयोजक, विषयगत समिति (आर्थिक विकास)	-सदस्य
(ङ) रोजगार संयोजक, रोजगार सेवा केन्द्र	-सदस्य
(च) फोकल पर्सन	-सदस्य
(छ) वित्तीय साक्षरता सहजकर्ता	-सदस्य-सचिव

२) उपदफा (१) बमोजिम व्यवस्थापन समितिले कार्यक्रम सहयोग इकाई (हेल्मेटास नेपाल) को प्रतिनिधि, क्षेत्रीय संयोजक (सामी कार्यक्रम), जिल्ला कार्यक्रम संयोजक (सामी कार्यक्रम), आप्रवासी हकहित संजाल (नगर स्तरीय), आप्रवासी बहुदेशिय सहकारी (नगर स्तरीय), मेडेपा शाखा प्रमुख प्रतिनिधिलाई आमन्त्रित सदस्यको रुपमा आमन्त्रण गरिनेछ ।

अनुसूची ६:

(१) स्थानीय तहमा कार्यक्रमलाई प्रभावकारी कार्यान्वयनको निम्ति स्थानीय तहको उपप्रमुखको नेतृत्वमा केन्द्र अनुगमन तथा मल्यांकन समिति गठन गठन देहाय बमोजिम हुनेछ :-

(क) नगर उपप्रमुख	-संयोजक
(ख) नगर प्रमुख	-सदस्य
(ग) प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	-सदस्य
(घ) संयोजक, विषयगत समिति (आर्थिक विकास)	-सदस्य
(ङ) रोजगार संयोजक, रोजगार सेवा केन्द्र	-सदस्य
(च) फोकल पर्सन	-सदस्य

(२) उपदफा (१) बमोजिम व्यवस्थापन समितिले कार्यक्रम सहयोग इकाई (हेल्मेटास नेपाल) को प्रतिनिधि, क्षेत्रीय संयोजक (सामी कार्यक्रम), जिल्ला कार्यक्रम संयोजक (सामी कार्यक्रम), आप्रवासी हकहित संजाल (नगर स्तरीय), आप्रवासी बहुदेशिय सहकारी (नगर स्तरीय) प्रतिनिधिलाई आमन्त्रित सदस्यको रूपमा आमन्त्रण गरिनेछ ।

33